

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNING KUN TARTIBIGA O'RGATISHNING AHAMIYATLARI

Abdullayeva Nigora Raximovna

Qo'qon davlat pedagogika instituti katta qituvchisi

Toshtemirova Nilufar Anvarjon qizi

Qo'qon davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya. Ushbu makolada bolalarda bolalar maktabgacha ta'lim tashkilotlari hayotini tashkil etish har tomonlama tarbiyalash vazifalariga kompleks yondoshish asosida, ta'lim-tarbiya mazmuni, shakli va metodlari birligi asosida kursatib utilgan

Kalit so'zlari: bolalar, tarbiya, vazifalar, metodlar, shakli, sog'lomlashtirish, fiziologlar, psixologlar, pedagoglar, printsiplar, rivojlantirish, jamoatchilik.

Bolalar maktabgacha ta'lim tashkilotlariga kelishi bilan bolaning ijtimoiy ahvoli ham o'zgaradi. U oilada cheklangan miqdordagi odamlar bilan muloqotda bo'lar, ko'proq oila a'zolari diqqat markazida bo'ladi. Maktabgacha tarbiya muassasasida esa u bolalar jamoasi a'zosiga, boshqa bolalar tengdoshiga aylanadi. Shu tufayli bolaga psixologik jihatdan o'zini qayta qurishga o'z xulqini o'zgartirishga, notanish katta kishilar va tengdoshlari bilan aloqaga kirishga to'g'ri keladi. Bularning barchasi bola faoliyati va xulqida shakllangan odatlarning buzilishiga olibkeladi, undan yangi sharoitlarga biologik va ijtimoiy jihatdan moslashishni talab qiladi.

Biologik qayta qurish bolaning maktabgacha tarbiya muassasidagi dastlabki kunlarda ham kechadi. U kun tartibida belgilangan yangi havo va yorug'lik rejimiga, ovqatlanishdagi o'zgarishlarga ko'nikishi lozim. Biologik moslashish qatorida ijtimoiy moslashish amalga oshiriladi, ya'ni o'z xulqini yangi ijtimoiy sharoitga ko'ra o'zgartirish qobiliyati hosil qilinadi.

Bola oila a'zolari o'rtasidagi munosabat normalarini o'zlashtira boshlaydi, ular asosida esa xulqning elementar ko'rinishlari shakllanadi. Bola bog'chaga kelishi bilan shakllangan xulqiy odat va munosabatlar anchao'zgaradi. U tengdoshlari bilan faol aloqaga kirisha boshlaydi. Uning hayoti oila a'zolari tomonidan emas, balki kattalar tomonidan yangi qoida va rejimga ko'ra tashkil etiladi, unga yangi talablar qo'yiladi.

Biologik va ijtimoiy moslashishilar o'zaro bog'liq va ular bir-birini taqozo

etadi. Bolalarning o'zlashish imkoniyatlari o'rtasida katta farq mavjud ular ayniqsa bolalar bog'chasida bo'lishning dastlabki kunlarida yorqin namoyon bo'ladi. Juz'iy ijtimoiy muhitdagi o'zgarishlarni ko'proq 9 10 oylikdan 1,6 yoshgacha va 3 yoshda 3,5 yoshgacha bo'lgan bolalar kiyinroq kechiradilar. engil moslashishdan nutqiy faollikning susayishida, xatti-harakatdagi ba'zi buzulishlarda, uyquning va ishtaxaning

yomonlashuvida namoyon boʻladigan qisqamuddatli salbiy ruhiy holat kuzatiladi. Odatda, bu holatlar bolalar bogʻchasidaboʻlishning dastlabki ikki xaftasi davomida kechadi.

Oʻrta darajadagi moslashish xatti-harakatdagi birmuncha katta va uzoq davom etadigan siljishlarda ifodalanib, u faqat oyning oxirida normallasadi. Bola qisqa vaqt ichida ozadi nutqi buziladi, asoratlarsiz tugaydigan engil 7-10 kun davom etadigan kasalliklar vujudga keladi.

Ogʻir moslashishda bolaning koʻnikishi uzoq va murakkab kechadi, baʼzan bir necha oyga choʻziladi. U tez-tez qaytalanib turadigan, asoratli kechadigan kasalliklar, xatti-harakatlarning barqaror buzulishi, qator holatlarda asabiy holatlar birgalikda voqe boʻladi. Jismoniy rivojlanishning susayishi, nutq va ruhiyatda oʻsishning kechishi kuzatiladi.

Moslashish davrining qiyinchiliklari, moslashishga oid siljishlarning ifodalanganlik darajasi tarbiyaning ilgarigi sharoit bilan ham uzviy bogʻliqlik, uning taʼsiri ostida bolaning oliy nerv faoliyati sistemasi shakllanadi.

Bolani ijtimoiy tarbiya sistemasiga olib kirish bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Tayyorlov bosqichdagi pediatriya xizmati, ota-onalar va maktabgacha tarbiya muassalarining kuch-gʻayrati bola organizmini yangi sharoitdagi hayotga, tayyorlashga uning biologik moslashishini engillashtirishga qaratilgan boʻladi.

Bunga quyidagicha erishiladi:

- a) bola kun rejimini bolalar muassasasi rejimiga oʻta yaqinlashtirish bilan;
- b) uni rejim jarayonlariga faol qatnashtirish bilan;
- v) chiniqtiruvchi usullardan keng ravishda kompleks foydalanish bilan;
- g) bola organizmi ish qobiliyatini oʻstirish uchun zarur harakat faolligini oshirish bilan.

Ota-onalarning pedagogik savodxonligi va ularning tarbiyachilar bilan aloqa oʻrnatishi ushbu talablarni amalga oshirishning shartidir. Ota-onalar yakka suxbatlar, eslatishlar orqali bola hayotining tayyorlov davrida tashkil etishga oid tavsiyalar oladilar. Bolani bolalar muassasasidagi yangi sharoitlar talablariga oʻrgatish izchil tarzda amalga oshiriladi. Bir xafta davomida bola bolalar bogʻchasida 2-3 soatdan koʻp boʻlmaydi. Bu vaqt uning ruhiy holatiga qarab asta-sekin koʻpaytirib boriladi.

Bolalarni qabul qilishda bogʻcha xodimlari bolalar hayotini ularning ahvoli, alohida oʻziga xos xususiyatlarini xisobga olgan holda tashkil etishlari uchun uzoq vaqt talab etiladi.

Moslashish davrida (2-3 hafta) bola emlanmaydi, barcha mavjud odatlari, xatto salbiy odatlari ham saqlab qolinadi, uyidagi o'yinchoklardan foydalanishga ruxsat etiladi. Ijtimoiy moslashishning ko'pchilik bolalarda murakkab kechishi va cho'zilib ketishining asosiy sababi bola qoshida yaqin kishilarining yo'qligi va odamlar bilan muomala tajribasining kamligidir (N. D. Vatutina). Shuning uchun bolaning bog'chadagi dastlabki kunlarida uning yonida onasining ham bo'lishiga yo'l qo'yiladi, u notanish sharoitni o'zgartirishga, tarbiyachi bilan aloqa o'rnatishga, so'ng u bilan hamkorlik qilishga yordam beradi.

Bolalar xayotini tashkil etishga qo'yiladigan talablar. Kunning birinchi yarmida bolalar xayotini tashkil etish, bolalarning bog'chada 9-12 soat bo'lishi kun tartibida belgilab qo'yilgan. Bunda ertalabki qabul muxim rol o'ynaydi. Tarbiyachi bolalarning bog'chadagi vaqti qiziqarli, sermazmun o'tishni ta'minlaydi. Buning uchun ertalab bolalarni ochiq chexra bilan kutib oladi, ota-onalari bilan xushmuomala, xayrihoh munosabatda bo'ladi.

Nonushtadan keyin dasturda ko'rsatilgan vaqt mobaynida mashg'ulot o'tkaziladi. Mashg'ulotgacha va mashg'ulot o'rtasi o'yinlar tashkil etiladi. Qanday

o'yin o'tkazilishi mashg'ulotning mazmuni va xususiyatiga bog'liq. Bolalar o'tirib

shuullanadigan mashg'ulotdan oldin harakatli o'yinlar, jismoniy tarbiya va musiqaviy mashg'ulotdan oldin tinch o'yinlar o'ynashadi. Mashg'ulotdan keyin sayr o'tkaziladi. Tarbiyachi tevarak-atrofdagi tabiatni, kattalar mehnatini, ijtimoiy xayot voqealarini kuzatishni tashkil etadi. Xarakatli o'yinlar o'tkazadi, mustaqil o'yin o'tkazishni taklif etadi. Mana shu vaqt ichida bolalarning mustaqil faoliyatlari, mehnat, didaktik o'yinlar, ijodiy o'yin turlari bilan shug'ullanishlari uchun katta e'tibor beriladi. Maqsadli sayrlar uyushtiriladi. Sport o'yinlari va mashqlar, jismoniy dam olish va shunga o'xshashlar bolalarning harakatfaolligini o'stirishga ham katta ahamiyat beriladi.

Bolalarning sayrdan qaytishlari, echinib yuvinishlari, tushki ovqat va kunduzgi uyqu ham juda uyushqoqlik bilan o'tishi kerak.

Kunning ikkinchi yarmida tarbiyachi bolalarni uyg'otib, faoliyatga kirishlarini

ta'minlaydi va kechki nonushta tashkil etiladi. Keyin musiqaviy yoki jismoniy tarbiya mashg'uloti o'tkazilishi mumkin. Kechki sayrga quyidagilar kiradi: hamma ijodiy, didaktik o'yinlar, tinch harakatli o'yinlar, kuzatish, qo'l mexnati, bolalarning mustaqil tasviriy faoliyati, ko'ngil ochishlar (haftada bir marta). Kunning birinchi va ikkinchi yarmida bolalar xayotini tashkil etishga qo'yiladigan asosiy talab har bir bolaning mazmunli va qiziqarli faoliyat bilan shug'ullanishini, ularning har tomonlama rivojlanishi va baxtli bolaligini ta'minlashdir.

Ta'lim shakli bolalar soni, pedagog va bolalar o'rtasidagi o'zaro ta'sir

xususiyatiga, o'tkazish joyiga, shuningdek kun tartibida egallagan o'ringa qarab birbiridan farq qiladi.

Bolalar bog'chasida ta'limning frontal (umumiy), gruppaviy va yakka tartibdagi shakllardan foydalaniladi. Bundan tashqari, bolalarga ta'lim berish ishlari ekskursiya, dedaktik o'yinlar orqali, kun davomida bolalarning Mashg'ulotdan tashqari har xil faoliyatlarida, ularning o'yinlariga rahbarlik qilish jarayonida va shunga o'xshashlarda amalga oshirib boriladi.

Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'lim tizimining boshlangich bo'g'ini bo'lib, bola shaxsini ta'lim-tarbiyasiga qo'llanadigan Davlat talablariga muvafiq sog'lom va yetuk, maktabda o'qishga tayyorlangan tarzda shakllantirish maqsadini ko'zlaydi. Belgilangan maqsadni amalga oshirishda bolalar bog'chasida pedagogik jarayonni tashkil etishning o'ziga hosligini hisobga olish shart. Buning uchun bolalar bo'g'chasining raxbari mudiradan tortib hatoki enagagacha bolalar bog'chasida pedagogik jarayonni tashkil etishning mazmuni, maqsad va vazifalari, bolalarning yosh guruhlarida tarbiyalash va ta'lim berish mohiyatini chuqur anglab yetishi kerak. Bu borada ko'proq ma'suliyat guruh tarbiyachilari zimmasiga yuklanadi. Har bir guruh tarbiyachisi bolalar bog'chasida pedagogik jarayonni tashkil etishning asosiy va tashkiliy shakllari to'g'risidagi bilimlarga ega bo'lishi talab etiladi.

Guruh tarbiyachilari mashg'ulotlar - bolalar bog'chasida pedagogik jarayonni tashkil etishning asosiy va yetakchi shakli sifatida quyidagilarni ham nazarda tutishi shart:

- Mashg'ulot bolalar bog'chasida bolalarga ta'lim berishning asosiy shakli;

- Mashg'ulot – pedagogning bolalarni kerakli bilim va malakalardan frontal holda xabardor qilishi;

- Mashg'ulot maktabgacha tarbiya yoshidagi hamma bolalar uchun majburiyligi: unda dastur mazmuni belgilab berilgan, kun tartibida unga ma'lim o'rin va vaqt ajratilgan.

- Mashg'ulotning tarbiyachi rahbarligida o'tkazilishi, tarbiyachi mashg'ulotda bolalarni yangi bilimlardan xabardor qilishi, bolalar egallab olgan bilimlarni esa aniqlab, mustahkamlashi, bolalarning amaliy mashg'ulotlarini tashki etishi;

- Mashg'ulotning o'quv materialini mazmuni asta-sekin murakkablashtirilib borilishi va h.k.

Shunday qilib, mashg'ulotlar mazmuni xam ta'limiy ham tarbiyaviy vazifalarni ular birligida va o'zaro xarakterda xal etishga yo'naltirilgandir. Xar bir mashg'ulotdagi

o`quv mazmunining xajmi uncha katta bo`lmaydi. U turli yosh guruhlardagi bolalarning xotira va qobiliyatlarini xisobga olgan xolda belgilanadi. Masalan kuzatish chog`ida yangi obektlar bilan tanishtirishda kichik tarbiya yoshi guruxdagi bolalar 2-3 yorqin belgini eslab qolish , o`rta tarbiya yoshi guruhiga mansub bolalar 3-4 tagacha katta tarbiya yoshi guruhdagilar esa 5-6 tagacha belgini eslab qolishga qodirdirlar

Bu borada bolalarga ta`lim berishni kun davomida amalga oshirilishini nazarda tutishi shart. Tarbiyachi kundalik hayotdagi tashkiliy shakl orqali bolalarning:

-bilimlarini boyitadi, madaniy-gigienik, xulq madaniyati, gaplashish nutiqi, - sanoq-hisob harakatlari kabi turli-tuman malaka va ko`nikmalarini shakllantirib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI

1.. O`zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo`yicha harakatlar strategiyasi. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni. O`zbekiston Respublikasi qonun xujjatlari to`plami, 2017-yil, 6-son,70-modda.

2. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi – inson manfaatlarini tahminlash taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. “O`zbekiston”, 2017.

3. Maktabgacha yoshdagi bolalarga qo`yiladigan davlat talablari-T.:Kvinta print. 2012 y. n

4.Ilk qadam davlat o`quv dasturi

5. Qodirova F.R, Toshpo`latova SH.Q, Kayumova N.M., Agzamova M.N. “Maktabgacha pedagogika” T.: Tafakkur, T- 2019. Darslik.